

בנתיבות ההלכה

בענין מינקת שנתעברה

בענין תשובת מרן גאון ישראל רבי מאיר שמחה זצ"ל בשו"ת „אור שמח" סימן ס"ג [הוצאת „מכון ירושלים" תשמ"א] ולאור פנייתם של רבים בבירור דברי מרן זצ"ל, וראה מאמרו של הרב י"מ שטרן שליט"א [„מוריה" שנה י' קובץ יא—יב] והערותיו של הרב ש"ח דומב [„הנאמן" תשרי תשמ"ב], הגיעו למערכת „מוריה" מאמרים ומכתבים רבים בשאלה זו, ואנו מדפיסים בזה שנים מהמאמרים.

עורך „מוריה" שליט"א פנה לאחדים מחשובי הפוסקים בזמננו כדי שיחוו דעתם הלכה למעשה, ואנו מדפיסים בזה את שהשיבו לנו: הגר"ז אויערבך שליט"א, הגר"י ווייס שליט"א גאב"ד ירושלים (בתוך דבריו של הגר"מ הלברשטאם שליט"א), הגר"ע יוסף שליט"א הראשון לציון, הגר"ד גולדשטיין שליט"א והגר"מ הלברשטאם שליט"א.

הגר"ז אויערבך שליט"א כתב לנו: כהאי לישראל:

אי אפשר לי להאמין שהאי גאון עצום שהאיר את העולם בתורתו יאמר דבר זה להלכה. גם בזמן הש"ס ה' מיעוט נשים שנתעברו גם כשהן מניקות, שהרי גזרו חכמים על מינקת שמת בעלה שלא תינשא שמא תתעבר, וגם התירו לה משום כך שתשמש במוך, וכן גם בזמננו הרי זה מיעוט המצוי, וכמו שכתב האו"ש שיש לזה שם ונשים קוראות להריון זה בשם של עיבור על חלב טהור, ואם כשיטתו נמצא שהמתעברות בימי הנקה נכשלים ח"ו בג' חדשים הראשונים בספק איסור נדה, כיון שמניקות אינן בודקות עצמן וגם יש שאינן יודעות כלל שהן מעוברות כדי שיתחייבו לשיטתו בז' נקיים וטבילה כי אם לאחר ג' חדשים משהוכר עוברת, ונמצא דהולדות שנולדו להם מהריון זה הם ספק בני נדה למ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה, שהרי כתבו שם בתוס' דא"א שתתעבר בלא „ראיה". וגם מסתבר דכמו שגזרו חז"ל גם על מניקות לבדוק עצמן ב' פעמים ביום מפגי הטהרות, כ"ש שהיה להם להצריך לבדוק לכל הפחות בעונת הוסת כדי שלא להכשל באיסור כרת, ועכ"פ היו צריכים הפוסקים להזהיר מאד על כך שלא יכשלו באיסור נדה כל ימי ההריון. ומוכת מזה שלהלכה שפיר סומכין על זה שמניקות מסולקות מדמים, וכל שלא הרגישה מוכח שהיא מן המיעוט והרי היא טהורה אע"ג שנתעברה.

הראשון לציון הגר"ע יוסף שליט"א כתב לנו:

גדרשתי לחוות דעתי גם אני אודות מה שכתב הגאון בעל אור שמח בתשובה הנד"מ ח"ב סימן סג, בדיון אשה שנתעברה בימים שהיא מניקה, אם צריכה טבילה וז' נקיים. ואחר שכתב לתלות הדבר בשני תירוצי התוספות נדה (דף י':) בד"ה דהוא, סיים: „ואולי לענין טבילה יש להתמיר" ע"כ. ולפע"ד נראה שאין מקום לחומרא זו כלל, ולית דחש להא. וכבר ראיתי מה שכתב בזה ידידנו הדגול הגאון המפורסם כמהר"ר שלמה זלמן אויערבך שליט"א לתמוה על התשובה הנ"ל, וכתב, שלא יאומן כי יסופר שהגאון הגדול שר התורה בעל אור שמח יאמר כן. ע"ש. ובאמת שדבריו נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת, ואינם צריכים חיזוק. והדבר ברור להקל. וכן המנהג פשוט להקל. פוק חזי מאי עמא דבר. וע' בשו"ת מצרף לכסף (תרומת כסף חיו"ד סוף סימן ה). ודו"ק.

מוריה, שנה אחת עשרה, גליון ג—ד (קכג—קכד), שבט תשמ"ב

הגרי"מ יששכר דב גולדשטיין שליט"א כתב לנו :

אודות השאלה באשה שנתעברה בימי מיניקותה, שהגאון בעל אור שמח זצ"ל בתשובותיו שנדפסו זה זמן לא כביר, צידד להחמיר, ע"ש בסי' ס"ג. הנה גם הגאון זצ"ל לא החליט הדבר ורק כתב דאולי לענין טבילה יש להחמיר. והוא משום שלפי דעתו הגדולה לתי' הא' בתוס' נדה י' ע"ב יוצא דאשה מניקה אינה יכולה להתעבר רק אם רואה דם.

ואולם הדברים צע"ג שהרי התוס' בקושייתם הניחו לדבר מוחלט דמניקה היא מסולקת דמים, כפי שהוא ידוע ומפורסם בגמ' ובפוסקים ובמציאות, ולכן הקשו דאיך יכולה להתעבר בלא ראי', דהא אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה. ובתירוצם לא הזכירו דבר מאשה מניקה, אלא כתבו דהכלל הזה הוא רק רוב פעמים וזימנין דמתרמי ומיעברה, ומשמע דלא על מניקה כתבו דברים אלו אלא על כל הנשים דיש יוצאים מן הכלל, וא"כ כשיזדמן מניקה שנתעברה היא מכלל המיעוט, כך נראה כוונת התוס' לפי פשוטם של דברים.

והנה הגאון זצ"ל צידד דלפי תי' הראשון של התוס' עיבור בימי הנקה הוא כמו וסתות למ"ד שהם מה"ת, דאם לא בדקה היא טמאה, והוא ג"כ צע"ג עפ"י סברא, דהא מניקה מסולקת דמים ועתה שנתוסף עיבור שהוא ג"כ מסלק דמים נאמר שיש חשש שראתה דם, ואף דודאי גם לדעת הגאון זצ"ל אין העיבור גורם שתראה אלא להיפך העובדא שנתעברה בימי הנקה היא ראי' שאשה זו עלולה היתה לראות גם בלי עיבור ולכן נתעברה סמוך לוסתה, מ"מ הרי בלא עיבור אין אנו חוששין כלום למניקה שמא ראתה או תראה אף לדעתו זצ"ל, ונמצא שרק מחמת שנתעברה אנו חוששין לה, וא"כ יוצא מזה שעיבור שהוא בדרך כלל גורם לסילוק דמים משמש כאן הוכחה לראיית דמים, והא דאמרינן דאין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה אף דכשנתעברת שוב אינה רואה, היינו משום דבתחלת עיבורה יתכן שתראה כמבואר בנדה ז' ע"ב, ועי' רש"י סוטה כ"ז ע"א שפי' סמוך לוסתה יום א' לפני וסתה, ובזמן קרוב כל כך ודאי שהיא עלולה לראות.

והעיקר בזה, שנידון זה הי' מוחזק להיתר משנות קדם ולא עלה על דעת שום א' מהמחברים קדמונים או אחרונים לעורר בזה ספק, וגם הגאון זצ"ל לא החליט הדבר לאיסור ויש משמעות בדבריו שנתן רשות והורמנא להבאים אחריו לעיין בדיון זה ולכן לענ"ד אין לחוש לחומרא זו וכמ"ש הגאון ר' שלמה זלמן אויערבאך שליט"א מטעמים אחרים ודבריו א"צ חיזוק ולא באתי אלא כיהודה ועוד לקרא.

הגרי"מ הלפרשטאט שליט"א כתב לנו, ובתוך דבריו הביא את פסק הגאון ירושלים הגרי"מ ווייס שליט"א :

הנני בזה ע"ד אשר נתבקשתי להעיר ע"ד תשובת הגאון בעל או"ש זצ"ל (תשובה סימן ס"ג) בו מחמיר לאשה שנתעברה בימי מיניקותה, דהיינו כשהיא מסולקת דמים, לטבול לטומאתה, את"ד.

הנה האמת אגיד כי מיד בצאת לאור עולם הספר הנ"ל וראיתיו נשתוממתי ונוראות נפלאותי להחמיר בזה. ומעולם לא שמענו מי שיחמיר בזה. ולא נמצא כזאת בשום פוסק מהראשונים וגם האחרונים, והנני תמיד מורה ובא שאין שום צורך בטבילה וכו'. גם דברתי באריכות בנושא זה עם מרן ידי"ג הגאון דפטיקו"ת ירושת"ו בעל מנח"ש שליט"א, ודעתו בהחלט שאין שום מקום להחמיר בזה, ובעיקר, כי קשה מאד להעמיס דבריו בדברי התוס', (שמעם), לפי דברי הגאון או"ש בפירוש הראשון, יש לדייק כזאת), ועכ"פ והיוצא מדבריו. ואשר הסכים אתי עמי להלכה ולמעשה, שאין להצריך טבילה ואפילו לחומרא. והנח להן לבנות ישראל כי טהורות הן. ויש להרחיב בזה במו"מ של הלכה אך מה שהלב חושק, הזמן עושק, ואכמ"ל.

מוריה, שנה אחת עשרה, גליון ג--ד (קכג--קכד), שבט תשמ"ב

בענין מניקה שנתעברה

לסמוך לוסתה או לטבילתה, אבל יש מיעוט פעמים שאין הדבר כן, ומתעברות אף בלא שיהא להן וסת. ולכן שפיר אומר ר' יוסי בסוגיין, דאם בדקה ומצאה עצמה טהורה ואעפ"כ התעברה, יש להניח שהיא מאותן מיעוט פעמים שמתעברת בלא וסת, ושפיר אמרי' דמשכח"ל מעוברת בימי מניקותה בטהרה. ומשמע מדברי התוס' ברור שאם לא בדקה עצמה והתעברה פשיטא שיש לחוש להיותה טמאה, והיא מרוב הנשים שהתעברו סמוך לוסתן או לטבילתן, ורק שלא ידעה מזאת, ודימה הגאון זאת למ"ד וסתות דאורייתא דמפורש בגמ' (ט"ז א') דאם לא בדקה עצמה בשעת וסת אף שבדקה אח"כ ומצאה עצמה טהורה, אמרינן אורת בזמנו בא והיא טמאה, ה"ג בנ"ד אם לא תבדוק עצמה בשעת וסתה שהיתה רגילה בו ואח"כ אירע שהתעברה יש לחוש. שהיא מרוב הגשים שמתעברות ברוב פעמים סמוך לוסתן או לטבילתן, והיא בחזקת טמאה.

ורב נכבד אחד תמה על מרן וחושב לתוס' שכל המניקות המעוברות כולן הן ממיעוט שלא ראו דם והן טהורות, ותמוהים דבריו דהא קיימינן בסוגיא לר' יוסי שנחוצ' לצרופים של עונות לגבי מניקה ומעוברת, וסובר שסתם מניקה בעיא ג' עונות, ובנ"ד הוא שדנו התוס', וגם תמוה, לדבריו למה הוצרכו התוס' לחדש שיש בעלמא רוב ומיעוט הלא יכלו לתרץ לדבריו שבאמת גם זו המניקה המעוברת ראתה דם, ובחזקת טמאה היא, אלא ע"כ זה ליתא משום דבדקה עצמה בשעת וסת, מיירינן, ונמצאה טהורה, ומנין למד אותו רב סברתו שכמו שזו ודאי מהמיעוט שבדקה ונמצאת טהורה כך כל הנשים שלא בדקו עצמן כלל גם הן מן המיעוט ואיזה טעם בדבר. וגם מי הנביא שגילה לו רז זה. והחכם הזה בנה יסודו משום שחשב שמכיון שברור להתוס' דבנ"ד לא ראתה דם, הוא משום שהיא מניקה, לכן כולן

הנני לכבוד אדמו"ר הגרמ"ש בעל „אור שמח". מרן ה"אור שמח" חידש בתשובתו דלפי תירוצ' קמא של התוס' (נדה י' ב' ד"ה דהויא מניקה) אפשר דהוי כמו למ"ד וסתות דאורייתא דאם לא בדקה טמאה, יעויין בזה, וצריכה שבעה נקיים וטבילה, ולתירוצ' השני לא צריכה ודו"ק ואולג' לענין טבילה יש להחמיר ואכמ"ל עכ"ל (שו"ת סי' ס"ג).

ובאור דבריו העמוקים, כפי שצויה לעיין בזה, והוסיף „ודוק", [וכידוע גם במקומות שלא צויה לעיין יש ללמוד בדברי קדשו בכל עומק העיון כמו שלומדים בספרי גדולי האחרונים, רבותינו ג"ע, דמרן זצ"ל הוא מגדולי הגדולים של דורות האחרונים], דר' יוסי אומר בסוגיין, ימי עיבורה עולין לה לימי מניקותה וכו', כלומר דר' יוסי סובר במשנתנו (דף ז') בכל מניקה, לא כמו ר"מ דכל מניקה דיה שעתה, וכל מניקה היא בחזקת מסולקת דמים, אלא סובר דאם עברו עליה שלש עונות, כלומר שנתברר להמניקה ע"י שבדקה עצמה בשלש עונות שהיתה רגילה לראות בהן לפני עיבורה, והחזקה שאין לה דמים, רק אז דין המניקה דיה שעתה, והיא בחזקת מסולקת דמים. ועלה קאמר בסוגיין, שהעונות הללו מצטרפין מתוך ימי עיבורה וימי מניקותה, ואמר כיצד הפסיקה שתיים בימי עיבורה ואחת בימי מניקותה וכו' מצטרפות לג' עונות, ופירשו בגמ' משכח"ל דמניקה ואזלא ומיעברא, כלומר אם בדקה בעונות, שמהן שתיים בימי מניקותה, ואחת בימי עיבורה, מצטרפין להחזיקה בחזקת מסולקת מכאן ולהלן. ועלה הקשו בתוס' והיכי עיברה והא אמרינן (נדה ל"א ב') שאין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה או לוסתה, וכאן בנ"ד הרי לא היתה סמוך לוסתה או לטבילתה, ותירצו וז"ל וי"ל דרוב פעמים כך הוא, וזימנין דמתרמי ואיעברה עכ"ל, כלומר רוב הנשים מתעברות רק

מוריה, שנה אחת עשרה, גליון ג—ד (קכג—קכד), שבט תשמ"ב

הן, מהמיעוט, אבל זה אינו, דהמניקה שבסוגיתנו, לא מפני שהיא מניקה אמרינן שלא ראתה, אלא מפני שבדקה עצמה, והדברים ברורים למעין הישר במחכ"ת.

ועצם הקושיא והפליאה ששאל התכם הג"ל וז"ל איך אדם יכול לחיות עם אשתו בזמן שהיא מינקת הרי יתכן שראתה דם וסת עכ"ל, לעג"ד אינני מכיר השאלה הזאת בעניי, במחכ"ת, אנו קי"ל (י"ד סי' קפ"ט סעי' ל"ד) שאיננה צריכה בדיקה, א"כ אין לנו לחשוש שמא תתעבר, אלא עלינו לסמוך שאילו היתה המניקה רואה היתה מסתמא מרגשת, כי כך הוא רוב העולם במניקות כידוע, ומיעוט קטן הן מניקות שרואות מבלי הרגשה בזמן הוסת, ועוד יש מיעוט בעלמא שמתעברות בלי וסת להתוס, ולפיכך פשוט הדבר שמותר לחיות חיי אישות עם אשתו המניקה, ואין צורך לחוש שמא תתעבר ותהיה מאותו המיעוט שרואות גם במניקותן ומבלי הרגשה, ואשר מתוכן הרוב מרובא דעלמא מתעברות סמוך לוסתן או לטבילתן. אבל לאחר שחזינו שנתעברה הרי רואים שהיא חרגה מרוב המניקות בעלמא שרואות ומרגישות כשהן מתעברות, ומי הגיד לנו שהיא גם מהמיעוט דעלמא שמתעברות בלי וסת, אדרבה יש לתלות שגם היא אע"פ שהיא ממיעוט המתעברות מניקות, בלי הרגשה, ראתה דם בשעת וסת, ולא יצאה מרובא דעלמא שלא מתעברות אלא סמוך לוסתן או לטבילתן. ומשו"ה אין סתירה בין ההיתר לחיות חיי אישות בטרם נתברר עיבורה, להא דלאחר מכאן. וא"ש דברי מרן בעל אור שמח. וק"ל.

עוד ראיתי שהחכם הנכבד כ' להסביר דברי מרן בעל או"ש שדימה למ"ד וסתות דאורייתא וכ' וז"ל מאחר שלמ"ד וסתות דאורייתא הרי אי אפשר לומר שאשה זו מן המיעוט ולא ראתה דם וכו', עכ"ל. כלומר מאחר שברור לשיטת התוס' שכל מעוברת היה לה וסת, משום שאין מתעברת בדרך כלל אחרת, כדרך רוב הנשים דעלמא, צריך להיות למ"ד וסתות דאורייתא ברור שהיא טמאה, עכ"ד. ויש לעורר לכאורה על זה דא"כ תליא בהך פלוגתא אם וסתות דאורייתא או וסתות

דרבנן, ולמה הכריע האו"ש להחמיר הלא הפוסקים נקטו וסתות דרבנן (י"ד סי' קפ"ד) ולא חיישינן לוסת כיון שלא הרגישה בשעת וסתה, ואמנם בעינן השתא בדיקה כמש"כ מרן הרמ"א (קפ"ד ס"ט) שהיא טהורה, וכן גם הכריע המחבר מרן בשלחנו (קפ"ט ס"ד), אבל הא האו"ש לא הזכיר שהצריך השתא בדיקה כשיודעת שהתעברה כדי לפטרה מטבילה, אלא סתם ודרש טבילה, דהיא בחזקת טומאה. וכי תימא משום שנקט כדעת הב"ח שהסכים עמו גם הש"ך להלכה (קפ"ד ס"ק כ"ג) דאם לא בדקה עצמה לאחר וסת כשיעור וסת לא מהני עוד בדיקתה, וחוששין שנפלה הטיפה לארץ, ודלא כהב"י שהכריע להקל עי"ש. הנה מאחר שהב"י הקיל, וגם הט"ז (קפ"ד ס"ק י"ב) נקט הכי, ואפילו ההשגה בנקה"כ של מרן הש"ך עליו לא נקיט לה בלשון חד משמעית אלא ויש מתמירים יעשה, לכן אף שברור שלמעשה יש להחמיר הו"ל להאו"ש להזכיר משהו, ולא לכתוב בצורה פשטנית כל כך, שכל מניקה מעוברת טבול, ולא להזכיר שתבדוק עכשיו, ואז עכ"פ מצד שני תרוצי התוס' שהוא ספק, וגם מצד הספק, ואפשר שביארנוהו, ומצד המחלוקת של הפוסקים בבדיקה השתא שהזכרנו, אין הדבר כ"כ פשוט להחמיר כדבר ברור, אלא הו"ל לכתוב שיש מקום להחמיר כדי להוציאה מכלל איסור, ולא לסתום מדאי.

אבל כל זה ברותא, שהאו"ש לא כתב כלל לדמות למ"ד וסתות דאורייתא, אלא כתב, ופמו למ"ד וכו' וכוונתו ברורה, דהכא לכ"ע יש לחוש לוסת, אפי' למ"ד בעלמא וסתות דרבנן, דבעלמא למ"ד וסתות דאורייתא אם לא בדקה בחזקת טומאה היא, אף שלא הרגישה, ומה"ת בעינן הרגשה, דאמרינן מסתמא אורח בזמנו בא והיתה לה גם הרגשה ולא אדעתה ולא שתה לבבה לזה, כראוי, [ובזה אזלא הקושיא שהתלבט בה טובא בספר פרי דיעה בפתיחה שער שביעי, דהא כל דלא הרגישה איננה טמאה מן התורה, יעשה ולק"מ שהרגישה ולא הבחינה, וטעתה בהרגשת מי רגלים וכיוצא], וכן בג"ד לכ"ע היא בחזקת שראתה בוסת, משום שרוב המעוברות הן כן,

מוריה, שנה אחת עשרה, גליון ג—ד (קכג—קכד), שבט תשמ"ב

מינקת שנתעברה אם צריכה ז' נקיים

הגרמ"ש שהם תמוהים מאד. חדא, שמעולם לא שמענו שכל אשה שמתעברת בזמן מניקותה ולא ראתה דם לפני כן שצריכה ז' וטבילה. ועוד, הרי אין אדם יכול לחיות עם אשתו מינקת, שהרי יתכן שראתה דם. כמו"כ דחה ראייתו מתוס' ויבואר להלן. ולכן מסיק להלכה שאינה צריכה ספירה וטבילה כלל, ודברי הגאון האו"ש צע"ג מאוד.

ונראה להצדיק את הצדיק מעיקרו בביאור התו', ועל כגון דא אמרו חז"ל (חולין ז, א) תלמיד חכם שאמר דבר הלכה אין מזיחין ואין מזניחין ואין מזיחין אותו. (ועי' רש"י שם). עאכ"כ גברא רבה כהגרמ"ש זצ"ל.

ואמנם יתכן דהלכה זו בימים הקדמונים לא היתה מצויה, משום שאשה בזמן מניקותה היתה

בשוי"ת אור שמח ח"ב סי' סג נשאל באשה שמתעברת בימי מניקותה אם היא צריכה טבילה וז' נקיים. והשיב בקצרה בזה הלשון: "דזה תלוי בשני תירוצים שהעלו בתוספות נדה דף י' : ד"ה דהויא מניקה ואיעברא, דלתירוץ הראשון אפשר דהוי כמו וסתות למ"ד דאורייתא דאם לא בדקה טמאה יעוין בזה וצריכה ז' וטבילה, ולתירוץ השני לא צריכה ודו"ק. ואולי לענין טבילה יש להחמיר ואכמ"ל". [ויש להוסיף שהגדון שלפנינו אינו רק במינקת אלא גם בכל אשה, בזמן שפסק ממנה אורח כנשים (כגון זקנה) ונתעברה, להצריכה ז' וטבילה כיון שהעיבור מהוה הוכחה שהיא רואה דם].

והנה בירחון "מוריה" (חשוון תשמ"ב) כתב ידידי הרב יחיאל מיכל שטרן שליט"א על דברי

דאילו לתירוצא בתרא כנראה לא משכח"ל מיעוט כזה (ולכן ציין בלשון קדשו "עיי"ן ולא כ' על תירוצא קמא "וכן כתבו", ודוק) ולפיכך יש לחוש לתירוץ זה טובא, וראיית האו"ש נראית נכונה ובהירה ללמדן הישר המתעמק.

וחלילה להקל באיסור נדה החמור בדבר שיצא מפי מרן גאון הדור שלפני פנינו אשר העולם זע ממנו, והנני עד ראיה שכאשר הקשיתי קושיות והערות על האור שמח לפני מרן החזון איש היה מרתתא כולא גופא ולא הסכים לקבל מחלוקת עליו, ומפי אאמו"ר הגאון האמיתי ר' שפטי' זצ"ל מגדולי תלמידיו הצנועים, שמעתי גדולות מהערכת גדולי הדור כלפיו, וגם תשובתו לגדולי חכמי אה"ק בענין השמיטה בספר שו"ת שלפנינו אומר מעלת הוראותיו וגדולת הערכת הגאונים אליו, לכן חלילה להקל באיסור ולכבודו ולמנוע מכשול כתבתי כל מה שכתבתי כאן. וזכותו תעמוד לנו ולכל ישראל אמן.

ויש לתלות שהיא מרובא דעלמא, ואמנם לא הרגישה, ולכן לא נעשנה לכ"ע מה"ת טמאה, אלא למ"ד וסתות דאורייתא, ניהוש שבוסת היתה גם הרגשה ולא אדעתה, ולמ"ד וסתות דרבנן נתלה שראתה בלי הרגש, אבל מידי טומאה לא יצאה, כיון שרוב בעלמא מתעברות סמוך לוסת או טבילה. לכך נתכוון מרן האו"ש בדמיון למ"ד וסתות דאורייתא (ולא לתלות לה בדיוק, דלמ"ד דרבנן אינה טמאה) וכ"ז נל"פ מאד ויתכן מאד שהרב הנכבד קיצר ונתכוון אף הוא לדברינו בנקודה זו.

גם הערתו לא ראינו מי שהחמיר במניקה מעוברת להצריכה טבילה אינה ראייה, כדברי חז"ל אין לא ראינו ראייה (זבחים ק"ג ב', ועוד) וראייתו נכונה מתירוצא קמא שבתוס' שכן נקטו גם בסוטה (כ"ז א' אליבא דמ"ד) וכבר העיר הגרע"א בגליון הש"ס שלו כאן בנדה ובסוטה על הענין, שכנראה הכריעו התוס' כתירוצא קמא,

מוריה, שנה אחת עשרה, גליון ג—ד (קכג—קכד), שבט תשמ"ב

מסולקת מדם, ולא היתה מתעברת¹. אבל עכשיו כידוע דבר מצוי הוא שמניקות רואות דם², וכן שמתעברות בזמן מניקותן כשלא ראו דם. ולכן נראה שטענת "מעולם לא שמענו" אינה טענה בנידון זה.

ואלו הטענה השניה, "הרי אין אדם יכול לחיות עם אשתו בזמן מניקותה" וכו', אינה מובנת כלל. הרי היא בחזקת מסולקת דמים, ואין לנו לחוש כלל שמא ראתה דם, שהרי השאלה מתעוררת רק כשיש לנו הוכחה שראתה דם, היינו כשנתעברה. אבל במינקת שאינה מעוברת, מהיכי תיתי שנחוש שראתה דם. והלכה פסוקה היא בשו"ע יור"ד סי' קפד ס"ז: "ואפילו בתוך וסתה מותרת בלא בדיקה".

וכן מש"כ בפי' התוס' דכיון שמתעברת מוכח שהיא מן המיעוט שלא ראתה, אינו מובן. דא"כ גם למ"ד וסתות דאורייתא נימא הכי, שהרי איכא מיעוט פעמים שבודקת בזמן וסתה ולא מוצאת דם, שהרי נשים משנות וסתן (ר' כתובות ב, ב), ועכשיו שלא בדקה נאמר שזה מן המיעוט, שהרי לא ראתה כדרכה. וראה להלן.

1 ומה שמצינו בגמ' מניקה שנתעברה, היינו במקום חשש סכנה, דמינקת משמשת במוך, ולא ישא אדם מינקת חבירו שמא תראה ותטבול ותתעבר, ונמצא שמסכן הולד. דבענין סכנה לא הולכין אחרי הרוב כמבואר בתוס' פסחים קטו, ב בד"ה קפא. וראה בעמודי אור סי' פב אות ד שהוכיח מדברי התוס' הנ"ל דרוב מניקות אינן מתעברות. [וראה להלן שם דברים נכבדים בפלוגתא דסלוק דמים דמינקת לעיל ט, א]. והרי יש מניקות שמתעברות ורואות דם, וא"כ הנידון שלפנינו אולי היה מיעוט דמיעוט. וראה להלן הערה 5. ועי' שו"ת בית יצחק אה"ע"ז ח"א סי' נב אות ד. ויש לדון בזה עפ"י שני התרוצים בתוספות.

2 ולכן אף דקימ"ל כהנך פוסקים שאין אשה קובעת וסת בימי מניקותה, בזמנינו יש מחמירים שקובעת וסת לחומרא, כיון שמצוי שנשים רואות בימי מניקותן.

ועיקר הדבר שיש לדון בזה הוא ביאור ראיית האו"ש מהתירוץ הראשון של תוס'. לשם כך יש להקדים הסוגיא בנדה שם.

תני תנא קמיה דר' אלעזר רבי יוסי אומר מעוברת ומניקה שעברו עליה ג' עונות דיה שעתה, א"ל פתחת בתרתי (מעוברת ומניקה) וסיימת בחדא (דקאמר דיה שעתה דיין שעתן מיבעי ליה), דילמא מעוברת והיא מניקה קאמרת, ומילתא אגב אורחה קמ"ל דימי עיבורה עולין לה לימי מניקותה וכו' כיצד הפסיקה וכו' שתיים בימי מניקותה ואחת בימי עיבורה וכו' מצטרפות לג' עונות, ע"כ לשון הגמ' הצריך לענינינו. ובתוס' (ד"ה דהויא) הקשו: "וא"ת והיכי איעברא בלא ראייה והא אמרינן בשלהי המפלת (לקמן לא:): דאין אשה מתעברת אלא סמוך לטבילתה או לוסתה³. וי"ל דרוב פעמים כך הוא וזמנין דמיתרמי ומיעברה. א"נ דימים שהיא רגילה לראות אין מתעברת אלא סמוך לוסתה או סמוך לטבילתה.

ונראה לבאר דהגרמ"ש פי' קושית התוספות ותירוץ הראשון כדלהלן. לכאורה קושית התוס'

3 ראה במרומי שדה להלן יט, ב ו-לא, ב ב' פירושים בענין סמוך לוסתה, אי הוי קודם הוסת או אחר הוסת, וביאר לפי' זה מהו סמוך לטבילתה. ועי' סוטה כו, א ובתוס' שם בד"ה אליבא דמוכח דהוי מחלוקת. ובחכמב"צ להלן לא, ב הקשה משם על המהרש"א שם שכתב דלא הוי מחלוקת, ותאריך בזה. וראה ביאור דברי מהרש"א בשו"ת הרת"כ רפפורט יור"ד סי' לו, ועיי"ש סי' לח—מ בענין סמוך לוסתה וסמוך לטבילתה. ועי' או"ז ח"א סי' תרי"ג ובספרים שציינו בעמודי אש סי' כ אות ב ובשד"ח כללים מערכת א סי' שעז ובפאה"ש שם סי' קכו. וראה עוד במ"מ הל' איסור"ב פט"ו ה"כ ובערל"ג להלן ל, א ובהוספות בסוה"ס ובשו"ת בית יצחק אה"ע ח"ב סי' קיט אות יב וטז. [ראוי לציין שהתוס' הקדימו המאוחר בגמ' והביאו סמוך לטבילתה קודם סמוך לוסתה, ויש לעיין בזה].

מוריה, שנה אחת עשרה, גליון ג—ד (קכג—קכד), שבט תשמ"ב

וכן מוכח מהא דלא הקשו כן לעיל ת, ב גבי בתולת דמים שילדה דייה שעתה. משום דהתם גם אם ראתה לאחר שנתעברה דייה שעתה. אבל הכא כדי שנאמר דייה שעתה צריך שלא תראה כלל, לא קודם שנתעברה ולא לאחר מכן. וראה בתודד הלכות י, ב ערל"ב ת, ב ושמלה סי' קפט סקנ"ב שלא תירצו כן. ואם כונתם משום שעפ"י רובא דעלמא אשה רואה קודם שמתעברת. א"כ נראה לומר דבילדה פשיטא להו להתוס' כתירוצם השני. וכן תירץ בחכמת בצלאל. ומש"כ הערל"ג שם דמיירי בילדה שראתה קודם שנתעברה ואעפ"כ נחשבת לבתולת דמים, כיון שרק בראיה שלישית מטמאה מעל"ע, אינו מוכן, שהרי העיבור מוכיח על ראייה נוספת, שאם לא היתה מתעברת, היתה רואה. וא"כ הראיה שבעונה אחר הלידה היא ראיה שלישית ומטמאה מעל"ע, ואמאי דיה שעתה. ויש עוד לבאר קושית התוס', שאף שמבחינת טבע הבריאה יתכן שאשה תתעבר בלי שתראה דם, שהרי יתכן שלא ראתה קודם שנתעברה, מחמת סלוק דמים דמניקותה, ולאחר מכן לא ראתה מכיון שנתעברה, אבל אם היתה מתעברת מניחים אנו בודאי שהיתה רואה (דהעיבור מוכיח שאשה זו ראויה לראות דם), ולכן צריכים אנו לצרף

אינה מובנת, שהרי למ"ד אין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה, פירושו סמוך לזמן וסתה, שהיתה צריכה לראות ולא ראתה, כיון שהתעברה. וכן הקשה בספר מי נדה בד"ה בתוס' 4. וכן יש להקשות גם למ"ד סמוך לטבילתה משום שבא לאפוקי דאין זמן העיבור סמוך לוסת, אלא רחוק ממנו עד לזמן הטבילה. ולכו"ע אם לא היתה מתעברת היתה רואה דם. ומה שלא ראתה הוא מחמת העיבור. וכ"מ בש"ג ר' הל' נדה. וע"כ כונת התוס' להקשות כיון שאין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה או סמוך לטבילתה, הרי מוכח משניהם שרק אשה שרואה דם יכולה להתעבר, אבל אשה כזו שאינה ראויה לראות דם, שלא ראתה קודם העיבור וגם לא אחר העיבור לא מצינו דיכולה להתעבר, דזה הוי סימן לכו"ע שאין לה זמן שראויה להתעבר. ודייקו בלשונם „בלא ראייה" ולא כתבו בלא שראתה או בלא שתראה, משום שיתכן שתראה רק קודם העיבור, או רק לאחר מכן, או בשני הזמנים. אבל אשה שלא רואה כלל מוכח שאינה יכולה להתעבר. וא"כ מינקת שאנו רוצים להחזיקה למסולקת דמים, הקשו התוס' דלכו"ע אינה יכולה להתעבר 5. וראה להלן תוספת ביאור.

כבר בש"ס ד"ר) מפרש עפ"י הסוגיא שם גבי שרה שפירסה נדה קודם שעיברה, שאין אשה יכולה להתעבר אא"כ יחזור לה עדן וסת גמור ולא באקראי בעלמא. וראה בתוס' הרא"ש עה"ת פרשת וירא שמפרש הפסוק חדל להיות לשרה אורח כנשים, היינו אורח נשים זקנות שלא בא להם דם נדות, שהיא נשתנית מהם ופירסה נדה. ובמדרש החפץ (שם) חדל להיות לשרה אורח כנשים, שאין הנשים מתעברות אלא סמוך לוסתן. ועי' פי' רבעה"ת (שם). אבל רש"י עה"ת (שם) מפרש שפסק לה אורח נדות. ואף שלעיל עה"פ ויקח חמאה וגו' פי' רש"י שפירסה נדה, ראה בבראשית זוטא (שם) שמה שפסק ממנה דם נדות הוא סימן להעמדת הלידה, אבל קודם לכן פירסה נדה. ועכ"פ לשני הפירושים קודם שנתעברה פירסה נדה.

4 ומה שהביא המי נדה משו"ת עה"ג סי' כא דמעוברת מסולקת דמים מיד. נראה דאף להפוסקים שדחתו מלעיל ז, ב, היינו רק שאם ראתה דם ואף בשעת וסתה, אינה ראויה שאינה מעוברת, ראה שו"ת ריב"ש סי' תמו ושו"ת נובי"ק אהע"ז סי' סט. אבל אין ראייה משם שבודאי תראה. ויתכן שלא ראתה כי נתעברה. וכן מבואר בשו"ת צמח צדק (החדש) אהע"ז ח"א סי' יג סק"ה—ו. וכן ביאר המי נדה בעצמו לעיל בד"ה הן אמת. ובשו"ת מחנ"ח ח"ג סי' לו מבאר דברי עה"ג ושו"ת הב"ח סי' ק.

5 ואם נתעברה הרי זה סימן שראתה דם, או קודם שנתעברה או אח"כ. ובזה מיושבת קושית האחרונים מדוע התוס' לא הקשו כן אהא דמינקת משמשת במוך, ואסור לישא מינקת חבירו, והבן. בעל ההגה"ה על גליון הגמ' ר"ה יא, ב (נמצאת

מוריה, שנה אחת עשרה, גליון ג—ד (קכג—קכד), שבט תשמ"ב

דהוי חומרא דרבנן, אזלינן לקולא לומר שלא ראתה דם ותלינן העיבור במיעוט. וראה לעיל בשם הצ"צ.

ואין להקשות דהא איכא רוב דאורייתא, דממ"נ ראתה דם ונאבד, או קודם העיבור או לאחר מכן. חדא והוא הפשוט, דהכא מיירי כשבדקה בזמנים המועילים למ"ד וסתות דאורייתא ולא מצאה דם. ואף שלהפסקת ג' עונות לא בעיא בדיקה, אלא גם כשלא בדקה ולא ראתה כדרכה בג' עונות, שוב אינה חוששת עד שתשוב לראות, כמבואר בבעה"נ להראב"ד שער תקון הוסתות. מ"מ יש לבאר דהא דימי מניקותה מצטרפין לימי עיבורה, לא משכחת לה אלא כשבדקה עצמה וידיענן שלא ראתה דם. וזה פשיטא להו להתוס', ולא באו אלא לבאר כיצד התעברה אם לא ראתה דם. ועוד דבגוונא דתחילת זמן מניקותה עד ג' עונות לר' יוסי ע"כ צריכה בדיקה בשעת וסתה, כמו לדין במעוברת עד ג"ח. [ואף לאחר ג' עונות מינקת היתה בודקת לטהרות שחרית וערבית לשיטת התוס' להלן בד"ה דין ⁶. וא"כ כיון שלא הרגישה וגם בדקה פעמיים ביום הרי יודעת בבירור שנתעברה בלא ראיית דם]. וכן נראה מדברי הערל"נ לעיל ח, ב שהבין תי' זה דמיירי כשבדקה עיישה.

ועוד י"ל אף כשלא בדקה, עפ"י המבואר בראשונים (ראה רש"י נדה טו, א ובריטב"א שם טז, א בד"ה חוששת, ובהערות שם), דחוקת וסתות דאורייתא לשעבר אינה חזקה ודאית שראתה, אלא הוי ספק שמא ראתה. ובחזו"א יור"ד סי' פ' סק"י כתב כן אף בדעת התוס' (טו, א בד"ה אפילו) שכתבו דודאי ראתה, היינו מדרבנן, אבל מהתורה הוי רק ספק. וקדמו בזה ר' צדוק הכהן מלובלין בשו"ת תפארת צבי ח"ב סי' א'. וכ"כ בשו"ת תפארת צבי (לר' צבי הירש אב"ד בראד) יור"ד סי' כז בדינא דתה"ד (סי'

ימי עיבורה לימי מניקותה) וזה באמת תירוצם השני, ראה להלן). מ"מ הוא"ת של התוס' בנוי על כך שלא מצינו כן, וא"א לפרש הגמ' באופן זה. וראה בשו"ת צ"צ (החדש) אה"ע"ז סי' מא שאין דרך האשה להתעבר קודם שתראה הוסת וכתב אבל אין זה מוכרח.

ומה"ט מובן אולי מדוע החדוד הלכות והבית מאיר נדה י, ב בבואם לתרץ קושית התוס' עפ"י שיטת הרשב"א (בתוה"ב ב"ז ש"ג) שלר' יוסי בעינן ג' עונות לאחר שהוכר עוברת. כתבו, דמשכחת לה שראתה בימי מניקותה קודם שנתעברה, ופסקה אחר ב' עונות בימי עיבורה בסוף הג"ח, ועונה אחת לאחר ג"ח, ששתי העונות הראשונות עולות לה מחמת ימי מניקותה. והרי יכלו לומר כיון שנתעברה מוכח שהיתה רואה בימי מניקותה, אם לא היתה מתעברת. או שבאמת ראתה אחר שנתעברה. וצ"ל דהא"נ שבשביל התירוץ אין צורך לומר שראתה קודם שנתעברה, ואעפ"כ כתבו כן, משום שבמציאות זה כך, שהאשה בדרך כלל רואה דם ואח"כ מתעברת, אף שיכולה להתעבר מיד מהימים הראשונים הראויים לכך קודם שתהיה שופעת דם וסתה. וזהו מה שהביאו התו' מסמוך לוסתה או לטבילתה, דמסתמא כל אשה יודעת זמן וסתה וטבילתה, (וכדמוכח בסוטה כז, א) וע"כ שראתה פעם דם, אף שברור שהכונה היא סמוך לזמן הראוי לטבילה או לוסתה. [אגב, מה שהקשה הערל"נ על תירוץ זה, בירושלמי נדה פ"א ה"ה, מבואר להדיא שלא כדבריו].

ותירצו התוס' דרוב פעמים כך הוא וכו'. פי', שרוב פעמים אין אשה מתעברת אא"כ ראתה דם, או שתראה דם, שכן הוא במציאות, ויש מיעוט פעמים שמתעברת אף כשאינה רואה דם כלל. והיינו גם בימי מניקותה איכא רוב ומיעוט, שהלידה והעיבור סלקו את הדם. ולכן לגבי מעל"ע

6 וכן מבואר ברמב"ם הל' מו"מ פ"ד ה"ו, דהמשנה להלן יא, א שדייה שעתה צריכה לבדוק קאי על כל הנשים. ובחי' הרשב"א וריטב"א לעיל ט, א חולקים וס"ל דלא קאי אמינקת ומעוברת.

מזריה, שנה אחת עשרה, גליון ג—ד (קכג—קכד). שבט תשמ"ב

לראות אין מתעברת אלא סמוך לוסתה או סמוך לטבילתה. כוונתם, שבזמן הנקה שאין ראיות לסלק דמים מצינו שמתעברת גם כשאינה רואה דם. ואין ראייה מעבורה שוב ממנה דם, דהנהקה והעיבור מסלקים הדם. וברור שגם לתי זה אם לא היתה מתעברת היתה רואה שכן הוא טבע האשה תמיד. ולכן א"א לקובעה כמסולקת דמים מחמת מניקוטה גרידא, שהרי העיבור מוכיח שלולא שנתעברה היתה רואה בימי מניקוטה, ומשום כך צריכים לצרף מה שלא ראתה בימי עיבורה. והנפ"מ בין ב' התירוצים היא, אם בימי מניקוטה איכא רוב ומיעוט שבמציאות רואות דם כשמתעברות, או שבימי מניקוטה ליכא בזה רוב ומיעוט. ועי' שו"ת צ"צ שם. [וראה להלן עוד נפ"מ מהש"ג ובערל"ג להלן ל, א ובשו"ת בית יצחק אה"ע ח"ב סי' קיט אות יב]. ולכן כתב הגרמ"ש שלתי' הראשון צריכה ז"נ וטבילה, ולתירוץ השני אינה צריכה.

ואין לפרש התירוץ הראשון של התוס' שרוב פעמים אשה מתעברת סמוך לזמן שרגילה לראות דם, היינו ששופעת דם כדרכה, ויש מיעוט שמתעברת בלי ראיית דם כלל. וא"כ אשה שנתעברה יכול להיות בשני אופנים או שלא ראתה כלל, או ששפעה דם. ולכן כשלא שפעה דם הרי זו הוכחה שהיא מן המיעוט. חזא דמגלן הא. ועוד אפי' אם כן הוא, הרי כבר נתבאר לעיל, דסמוך לוסתה ואף סמוך לטבילתה, היינו קודם הוסת שצריכה לבוא אם לא היתה מתעברת, וברור שאם לא היתה מתעברת היתה שופעת, א"כ מה שלא שפעה אין זו הוכחה שהיא מן המיעוט, דקודם העיבור אין הכרח שתשפיע דם, ובעלמא רוב פעמים רואות דם משום שאינן מתעברות מן הימים הראשונים שיכולות להתעבר. והכא י"ל שראו דם אחר או קודם שנתעברו. וכיון שלא בדקו, כתב הגרמ"ש דהוי כמו למ"ד וסתות דאורייתא.⁷

7 ועוד דמגלן למימר בבירור גמור דכשלא בדקה, שלא שפעה דם, דכיון שמחזיקה עצמה שאינה רואה דם אינה בודקת עצמה ובגדיה, ויתכן שיצא

(רמז) שבהרגישה שנפתח מקורה ולא מצאה כלום דתלינן שדם היה ונימוק, דלא הוי ודאי ראתה אלא ספק ראתה. וקרוב לומר שגם רוב פעמים שכתבו התוס' כאן לענין לשעבר לא הוי ודאי, שהרי יש לפנינו ריעותא שלא ראתה כדרכה בעונתה בלא בדיקה, לא לפני העיבור ולא אחרי העיבור. וא"כ י"ל דהוי ספק ראתה כמו למ"ד וסתות דאורייתא. ולכן לענין דאורייתא עלינו להחמיר, להצריכה ז"נ וטבילה, אבל לענין טומאת מעל"ע דרבנן תלינן במיעוט, כיון שלא ראתה כדרכה. וראה להלן עוד דברים בזה.

ועכ"פ ברור שכונת התוס' שתלינן במיעוט רק לענין טומאת מעל"ע דרבנן. ולכן במינקת שלא בדקה ונתעברה כתב הגרמ"ש שלתי' הראשון צריכה ז"נ וטבילה. ונראה שלדידן שמינקת מסולקת דמים מיד כשילדה יש לתלות שראתה אחר שנתעברה, דעד זמן זה יש לה חזקת מסולקת דמים מחמת מניקוטה. ולר' יוסי שאינה בחזקת מסולקת דמים עד ג' עונות יתכן דהוי ספק אם ראתה קודם שנתעברה או אח"כ. ויש בזה נפ"מ לענין ספק בן הנדה. אבל מינקת שראתה דם וטבילה ונתעברה הרי היא מכלל רוב הנשים שמתעברות והן רואות דם. ולאחר שנתעברה דינה כדין מעוברת עד ג"ח דאינה נחשבת למסולקת דמים, שיתכן שתראה דם ולכן חוששת לוסתה. וכשלא בדקה תלוי בדין וסתות, דלמ"ד דאורייתא אם לא בדקה בזמן הוסת טמאה, ולמ"ד דרבנן — וכן הלכה — טהורה. וראה ביאור ענין סילוק דמים במעוברת עד ג"ח, במי נדה שם בגמ' ד"ה דימי, שו"ת חת"ס יור"ד סי' קסט, שו"ת חסל"א מהדו"ק סי' סא, ובספר פרדס רמונים סי' קפד במקשה זהב סק"י. ובזמנינו שרוב נשים מסולקות דמים כשמתעברות, (ר' שו"ת ריב"ש החדשות סי' ו'), לא נשתנה דינן, וכמבואר היטב בסד"ט סי' קצד סק"ז, שו"ת רע"א סי' צט וסי' קכח ובשו"ת אב"נ יור"ד סי' רלח אות ג. ועי' שו"ת רשב"ש סי' תקכב ושו"ת מחנה חיים ח"ג סי' לו — לו ובאר"ש הל' מטמאי מו"מ פ"ד ה"ה.

ובתירוץ השני כתבו שבימים שהיא רגילה

מוריה, שנה אחת עשרה, גליון ג—ד (קכג—קכד), שבט תשמ"ב

והנה השלטי גבורים (ריש הלכות גדה) נשאל במינקת ששימשה מטתה בחזקת טהורה, ולאחר מכן נתברר לה בודאי שהיתה טמאה קודם התשמיש (והוי ביאת גדה באונס כיון שהיא בחזקת מסולקת דמים וא"צ בדיקה), אם צריכה להמתין ג' חדשים לשמש עם בעלה כדי להבחין בין זרע לזרע, לדעת אם נתעברה מביאה זו והולך הוא בן הנדה או לא ⁸. והשיב שאפי' אם נמצאת אח"כ מעוברת, אפשר שנתעברה מכמה ביאות בטהרה שקדמו לביאה האחרונה שבטומאה. ועוד דחוקה שאין אשה מתעברת אלא סמוך לוסתה או ליל טבילתה אבל לא בעת גדתה ⁹. ומוכח מדבריו דאזיל לת' הראשון של תוס', שלתי' הב' בימי מניקותה לא שייך לבא מטעם סמוך לוסתה וסמוך לטבילתה. ומוזה סיוע להגרמ"ש שהתי' הראשון הוא לדינא. ובגונא דהש"ג לא מתעוררת השאלה שלפנינו, משום שראתה דם אחר שנתעברה.

ומש"כ הגרמ"ש „ואפשר“ יתכן לבאר, כיון שבזמנינו רוב מעוברות אינן רואות דם, כפי שכתב בשו"ת הריב"ש החדשות סי' ו' (וראה שו"ת רע"א סי' קכח מי גדה שם ואב"נ יור"ד סי' רלח שנשתנו הטבעיים), א"כ י"ל שגם לתירוץ הראשון ליכא במניקות שמתעברות רוב ומיעוט, וכאמור בתחילה לא באנו אלא להצדיק דברי הגרמ"ש זצ"ל עפ"י התוס'. ולמעשה יש לשאול מורה הוראה מובהק, וכצאתי בזה אמסור תודה לאותם ת"ח מפה עיה"ק ירושלים תובב"א שנשאו ונתנו בבירור ענין זה.

וכאמור בתחילה לא באנו אלא להצדיק דברי הגרמ"ש זצ"ל עפ"י התוס'. ולמעשה יש לשאול מורה הוראה מובהק, וכצאתי בזה אמסור תודה לאותם ת"ח מפה עיה"ק ירושלים תובב"א שנשאו ונתנו בבירור ענין זה.

ומונע רק שתהיה שופעת דם, ולכן אין זו הוכחה כלל שהיא מן המיעוט שמתעברות בלי לראות דם כלל, ויתכן שראתה טפת דם ואבדה כמו למ"ד וסתות דאורייתא, ועי' מחנ"ח שם בד"ה אך.

8 וראה ט"ז וש"ך יור"ד סוסי' קצו (בנקה"כ) שנחלקו אם נאמר דין הבחנה ג"ח לגבי בן הנדה. ועי' בשו"ת רח"כ (רפפורט) סי' לו—מ.

9 בשו"ת כתב סופר יור"ד סי' פט מבאר כונתו שגם אם שימשה פעם אחת בטהרה לפני ביאה זו, תולין העיבור בביאה זו ולא שבנדתה, משום שבימי גדתה לא שכיח שתתעבר, והולכים אחר החזקה שמתעברת בימי טהרתה סמוך לוסתה או לטבילתה, ועי' ר"ח גדה לא, ב.

ומש"כ הגרמ"ש „ואפשר“ יתכן לבאר, כיון שבזמנינו רוב מעוברות אינן רואות דם, כפי שכתב בשו"ת הריב"ש החדשות סי' ו' (וראה שו"ת רע"א סי' קכח מי גדה שם ואב"נ יור"ד סי' רלח שנשתנו הטבעיים), א"כ י"ל שגם לתירוץ הראשון ליכא במניקות שמתעברות רוב ומיעוט,

אח"כ 1234567

ממנה דם ולא שמה לב והשליכתו ונאבד כמו למ"ד וסתות דאורייתא. וטפת דם דאמרינן התם לאו דוקא הוא, אלא דהתם סגי בזה כדי שתהיה טמאה. ולכל הפחות איכא מיעוט, והוי כרוב כנגד רוב כההיא דכתובות טז, א. ובזה מובן החילוק בין טומאת מעל"ע וז"נ. דלענין טומאת מעל"ע דרבנן הקלו לומר דמה שלא יודעת שפעה דם הוי הוכחה שלא ראתה והיא מן המיעוט דרוב כנגד רוב הוי ספק, ואזלינן לקולא. אבל לגבי ז"נ דאורייתא אזלינן לחומרא לומר שראתה וכמו למ"ד וסתות דאורייתא, דזה לא הוי הוכחה גמורה שלא ראתה. ויתכן דמשו"ה כתב הגרמ"ש בלשון ואפשר. אבל באמת כפי שנתבאר אין צריך לזה, שהרי העבור מסלק הדמים שהיתה צריכה לראות

מוריה, שנה אחת עשרה, גליון ג—ד (קכג—קכד), שבט תשמ"ב